

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

522.
23

I.N.J.
Exercitatio V.
DE
NOTITIA DEI
CONTRA ATHEOS;

Quam

SubUMBONE

JOHANNIS ADAMI OSIANDRI,
SS. Theol. Doct. & Profefs.

defensum ibit

CHRISTOPHORUS ROSKOPS,
Havinga-Marchicus.

Die 8to Augusti, in Aula
Theologorum.

TUBINGÆ,

n. 22

TYPIS KERNERIANIS,

clb. lbc. IIIX.

67.

Σὺν ἑω̄.

Th.I.

Dari Atheos; & Scriptura testatur, & tristis confirmat Experientia: *illa* quidem, dum passim eorum mentionem injicit; *Hac* verò, dum ejusmodi monstra hominum, carcinomata & vomicas, cœtibus saniorum & fidelium adhærescentes, luculenter prodit & manifestat.

II.

Princeps Idumæus, felicitate Impiorum querulo ore præmissâ, ἀθέοτης eorum graphicè exhibet c. 21. ψ. 14. & 15. c. 22. ψ. 17. *Dixerunt DEO: recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus; Qui est omnipotens, ut serviamus ei? & quid nobis prodest, si oraverimus illum? Succinit entheatus Rex David; Exacerbavit, inquit, Dominum peccator, secundum multitudinem ira sua non quæret; non est DEVS in conspectu ejus, inquinatae sunt via illius in omni tempore: dixit enim in corde suo, oblitus est DEVS, avertit faciem suam, ne videat in finem; propter quid irritavit impius DEVM, dixit enim in corde suo, non requirer. Psal. 10. ψ. 6. II. & 13, & Psal. 14. Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Paulus, gentium Apostolus, Ephesius objicit c. 2. ψ. 12. quod fuerint ἀθεοὶ ἐν τῷ κόσμῳ, videantur loca 1. Cor. 15. ψ. 34. 1. Thess. 4. ψ. 5.*

III.

Testis temporum Historia *Pomponatium, Perezium, Rablæsum, Machiavellum, Haketum, Petrum Aretinum, & inprimis Iulium Casarem Vaninum, Tholosæ ob Atheismum Anno 1619. combustum, hujus accusat furoris; Italiâ infestavit jam pridem hoc malum, teste Petro Mattheo in historia Henrici IV. lib. 7. narr. 2. §. 8. In Gallia tam latè grassari hanc pestem Merfennus testatur, ut etiam solum Lutetiæ Parisiorum Ao, 1623. ad 50000. fuerint numerata; Belgium, ut sentina est Religionum, ita stabulum profanorum, ad quod confugiunt passim ob ἀθέοτης nativo expulsi solo, hanc scabiem etiam sanioribus affricantes, ut de eo conqueritur *Franciscus Junius* & alii. Nec Anglia immunis est ab hoc vitio, accusante hoc nomine illam *Iohanne Caso*, Professore Oxoniensi; nec dubium, sub Independentismi moderni Imagine quamplurimos latere, qui unum illud Ens independens non agnoscunt.*

I 2

IV, Si

IV.

Sicut autem illi *Βεβηλοι* sibi ipsis fingunt, imponuntque nomina, imprimis in Gallia dicti *de grues*, quod non facile fallantur ut grues; *Esprits forts*, quod induruerint in formam nil credendi; *Gens de Service*, quod maxime apti aulis: Ita doctiores ex illis Sectam istam Cyclopicam libellis partim manuscriptis, partim Typis excusis, non nisi flamma illuminandis, obfirmare satagunt. Fecit hoc olim *Poggijus Florentinus*, *Cæsar Vaninus*, *Hieronymus Cardanus*, Itali; Lucifuga quidam in Polonia, edito libello sub titulo *Simonis Religio*, incerto Autore, Cracoviz Anno 1588; Tenebriones quidam in Gallia, quorum libri publice de hoc nefario argumento Anno 1582. Vulcano consecrati fuere Metis, teste *Petro Gregorio Tholosano* Tom. 3. Syntax. art. mirab. c. 1. p. 3.

V.

Atheos itaque esse quamplurimos, *ἐξ αγώνιον*; Verùm quales sint? & quousque eorum assurgat impietas? controversum esse videtur. Aut enim consideratur *ἀθεότης* ratione Objecti, aut ratione gradus, aut denique ratione durationis: *Si primum*, cum DEUS obversetur menti humanæ vel ratione Existentiæ, vel ratione Providentiæ, quidam saltem feruntur contra illud regimen Universi, & negant Deum esse puniorem mali, & remuneratorem boni; quidam eo usq; progrediuntur, ut etiam ipsam existentiam vel negent, vel malitiosè impugnent. *Prioris generis* plerique sunt Athei, practicè tales, quanquam etiam theoreticè hic peccetur; *Posterioris generis* speculativi dicuntur, quos utut vestiat quandoque vita civiliter honesta, merum tamen id est glaucoma & scedissimæ mentis tectorium. *Si secundum* attendatur, magna occurrit Atheorum varietas; quidam enim talia vel admittunt vel ipsi fingunt, quibus evertitur vera de DEO notitia, quo sensu *Vorstio* atque *Photmianu* à quibusdam Theologis impactus est Atheismus; quidam directè se DEO opponunt, & vel omnem è mente eradicare Numinis sensum annuntiant; vel apertè negant, esse aliquod Ens summum; vel etiam plausibilibus quibusdam rationibus & speciosis argumentis DEI existentiam evertere, & Atheismum Professione publica stabilire laborant, in quo nefando opere cum duodecim sociis defudavit notorius ille Atheorum *Cæsar Julii Casar Vaninus*; quidam cultum divinum negligunt, vel in speciem talem,
h.c.

De Notitia Dei contra Atheos.

69

h. e. ad revelationis principium amussitatum, qualis Atheus fuit *Iulianus Apostata*; vel in genere omnia Exercitia religionis vilipendunt, & cultum etiam Numinis ex naturæ lumine obligationem docentem qualemcunque rident, quales fuere *Lucianici* & Epicureus omnis, parcus Deorum cultor & infrequens. *Si tertium*, aut continua intelligitur duratio, aut per intervalla distincta: *Si primum*, consummatus Atheus plane ille dicitur, qui in horrenda illa opinione fixus perseverat; qualis forsitan *ille Nobilis Italus*, qui per omnem vitam Atheismum professus, tandem sclopeto trajectus in civili bello Gallico, inter animæ eluctantis suspiria non DEO, sed regi se commendavit; *Si posterius*, Atheus is est, qui per aliquod tempus DEUM abnegat aut blasphematur: licet intercurrat Mentis aliqua in melius mutatio, aut etiam perseverantia finalis desit, ut de Machiavello refert *Marchantus* ex *Stephano Binet*, quod scrupuli conscientiæ, ob metum damnationis jam imminentis, continuationem Atheismi, quanquam sine victoria interciderint, videatur ejusdem *Hortus Pastor*. c. 6. propof. 2. p. 21.

VI.

Primi generis Atheos, practicè scilicet tales, & in providentiam Divinam injurios, notavit Pfalter Regius, locis supra laudatis, ita enim ad *ps. 11. & 13.* Arias Montanus:

*Sic secum: superos aut later, aut nihil
nostrum sollicitat, cunctaq; negligit
FORTIS, non oculos vertere ad infimas
terras perpetuo volat.*

Et paulo post:

*Nam quid sancta DEI numina providi
Infandu violat vocibus Impius,
audet dum tacitus dicere (proh nefas)
se curare hominum nihil.*

Ad versiculum verò Psal. 14. primum:

*Demens corde ferox sic statuit suo
Nullus nam est homines qui videat Deum:
hinc corruptio morum.
hinc nullum studium boni.*

Confirmat hanc interpretationem tum vox *יְהוָה*, tum vox *אֱלֹהִים*, quorum prior DEUM ut gubernatorem & judicem sistit, circa quem erratur,

tur, posterior autem volitionem & desiderium intimat, videatur 2. Sa-
muel. 21. v. 16.

VII.

In secundo genere Atheos intensivè tales perstrinxit Jobus
verbis supra adductis, ad quæ *Balth. Corderius* tandem hæc subjicit: Hæc
interrogatio est illorum, qui DEUM ignorant, aut certè non credunt,
eum curare hæc inferiora, ac proinde nullo præmio afficere bonos,
quod si est, tum cassus & vanus est omnis labor, qui in ejus cultu infumi-
tur. Nam cum promiscuè bonis accidat quod malis; imo cum bonis
malè sit & malis bene, videtur frustra impendi, quod in cultum divinum
impenditur; quid ergo, inquirunt, prodest nobis, quod cum precibus
nostris assidue interpellamus? quæ inde utilitas? quodnam emolumen-
tum ad nos redit? Tales sunt voces & affectus impiorum, qui præter
creberrimam Divinarum inspirationum repulsam eo præsumere au-
daciz solent, ut disertis verbis DEUM respiciant, seq; illum neque nosse,
neque colere velle, horrendis blasphemis enuntient. Sic, ad cultum re-
spiciendo DEO debitum, Paulus Ephesios vocavit Atheos, ut *Guiliel-*
mus quidem *Estius* commode *ὁ ἀθεὸς*. Atheos, inquit, hic vocat
Apostolus, non qui nullum esse Deum credunt, quales etiam apud Eth-
nicos infames & detestabiles erant; sed qui verum DEUM ignorant:
tales enim, licet multos colant Deos, revera sine DEO sunt in mundo,
i. e. sine DEI notitia & cultu; cum non sit alius DEUS & verus
DEUS.

VIII.

Ultimi generis notabile exemplum conscientiz stimulis
exagitatus *Cain* nobis exhibet, si Targum Hierosolymitanum fidem me-
retur & supplere creditur *אֵסוֹר* illam, Gen. 4. v. 8. ita enim fertur
dixisse ad fratrem: Non est iudicium, & non est iudex, & non est sæculum
futurum, & non est justis redditio præmii, & non est ultio impiis, sub quo
verborum negotio surrexit contra fratrem & infixit lapidem in frontem
ejus, & occidit eum, postea expertus iudicis severitatem & conscientiz
categoriam, vagus & profugus factus super terram, in murorum corona
præsidium salutis querens, qui munimentum solidissimum adversus
omnes contrarios impetus, DEUM nempe excusserat.

IX. An

De Notitia Dei contra Atheos.

IX.

An autem inveniuntur *Athei speculativi*? qui ex fixa mentis persuasione, vel negent DEUM, vel etiam impugnent ejusdem Essentiam, & quidem sine aliqua interpunctione & recalcitrantis conscientia stimulo, ad extremum usque vitæ halitum? disquiri inter doctos ceptum est, quæ enim ex Scripturis producuntur tum dicta, tum exempla, potius Atheos practicè tales quam speculativos tangere videntur. Nostra sententia tribus hisce absolvitur propositionibus:

1. Atheos, speculativè tales, dari certum est.

2. Athei, speculativè tales, eo usq; impietatis progredi possunt, ut non solum negent DEUM, sed & impugnent, quicquid de DEO vel scitur vel creditur, ut illustris *Mornæus* hoc confirmat lib. 1. de Verit. Relig. Christ. c. 1. p. 14. & calculo suo comprobat *Jacobus Basilius*.

3. Athei, speculativè tales, attamen nulli dantur, aut dari possunt, qui in intellectu certi sint, & fixam scientiam habeant, fictitiæ cujusdam Numinis Existentiæ, per integrum vitæ curriculum, sine ullo languore impietatis aut intercisione cogitationum istarum pravarum, ita ut penitus persuasi sint, acquiescente etiam interiori sensu & conscientia, non esse DEUM.

X.

Fundatur autem hæc assertio non in essentiali aliqua notitiæ insitæ ad hominem proportionem, ob cujus nexus essentialis indissolubilitatem non possit everti, eradicari & extingui iste naturalis de DEO sensus, ut quidam opinantur, sed in lege communi providentiæ Divinæ, qua DEUS vult nobis inesse quædam de sui existentia typum, & conservat etiam sub Tyrannide, sub captivatione, sub cineribus legem aliquam, primitus cordibus nostris inscriptam, ad quam facta referantur & examinentur, ne illa planè abolita, & contraria succedente notitia, in judicio divino homo sit ἀπολόγητος, teste gentium Apostolo Rom. 1. 7. 19. 20. & seq. & Rom. 2. 7. 1.

XI.

Utut verò omnes Athei sint *αὐτοματῶς*, & utriusque Juris Doctores vel linguæ præcisionem, vel capitalem penam ab Imperatoribus in
Itius

istiusmodi monstra constitutam doceant, ipse etiam *Aristoteles* videatur statuere, hoc de DEI existentia problema non esse in quaestionem vocandum, *Top. lib. I. c. II.* attamen cum quandoque tentati sint erigendi, substitutis immotæ veritatis fulcris, quandoque ab arcenti seductores, & in ruborem dandi, atque omni impietati contranitendum, ideoque varii, qua intentione aut fructu? nondum disquirimus, processerunt in scenam, ut illud monstrum Atheismi, illam Theomachiam & cyclopiſmum expugnarent, quorum aliquot solum arma modumque dimicandi lustrabimus.

XII.

Gabriel Vasquez Tom. I. disp. 20. c. 4. antequam ad rationem naturalem quandam & moralem, quam formiat pro existentia DEI, sine operoso munimento accedat, à magicis effectibus putat posse desumi motivum, cuius beneficio ab Atheismo moveantur impii, illudque vocat *rem scitu dignissimam*: Præmittendum, inquit, illud dixi, quod à Viris magnæ autoritatis accepi, nempe in Gallia & Anglia, ubi nunc Atheismus maximè viget, perditissimos homines ab Atheismo facile revocari, dum magicis artibus in aliis, aut in propriis, mirabiles effectus experiuntur, qui omnem humanam & visibilem potentiam superant: quibus coacti credunt, præter ea, quæ sub aspectum cadunt, aliquid spirituale & potentioris virtutis esse, quo admissio, facilius in eam sententiam adducuntur, ut Numen aliquod fateantur: hoc enim ideo negant, quod nihil aliud præter ista corpora visibilia esse putant: peiores quidem Saducæis, qui, quanquam spiritum creatum, & animæ immortalitatem negabant, Deum tamen sacrificiis agnoscebant: Quare testantur viri gravissimi, eo magis in Gallia & Anglia homines ab Atheismo detineri, quo avidius magicis artibus student: quod nisi inter hæreticos DEUS permisisset, pene omnes jam in Atheismo versarentur. *Hucusque Vasquez.*

XIII.

Thomas Campanella, Dominicanus, elati ingenii Monachus, ut eum appellat *Casar Branchedaurius*, Nobilis Taurinensis, in oratione præmonitoria ad Imperatores, Reges, Principes & Respublicas, in Atheismo triumphato hoc cothurno incedit, ut etiam in aliis quandoque: *Esse tres primalitates, seu præminentias, potentiam, sapientiam, amorem*; Ens primum per illa tria essentiari, secunda verò Entia horum participio, & in

De Notitia Dei contra Atheos.

in tantum esse, existere & vivere in suo quoque gradu, in quantum perfecterant in eis potestatis, sapientiae & amoris radii, participationes cuique pro rata sua.

XIV.

Renatus des Cartes, cui non nisi proprii ingenii, spreto veterum laboribus, placere inventa, rationem quandam evidentem omnibus reliquis obscurioribus substituisse sibi visus est, tum in Meditationibus, tum in tractatu *de principiis Philosophiae* num. 19. quam his adumbravit verbis; Considerans dein mens nostra inter diversas Ideas, quas apud se habet, unam esse Entis summè intelligentis, summè potentis & summè perfecti, quæ omnium longè præcipua est, agnoscit in ipsa existentiam, non possibilem & contingentem tantum, sed omninò necessariam & æternam, atque ut ex eo, quod, exempli causa, percipiat in Idea Trianguli, necessariò contineri tres ejus angulos æquales esse duobus rectis, planè sibi persuadet, triangulum tres angulos habere æquales, duobus rectis: ita ex eo solo, quod percipiat existentiam necessariam & æternam in Entis summè perfecti Idea contineri, planè concludere debet, Ens summè perfectum existere; Scilicet sic:

præsequitur novique

Ignorata Auctor nobis miracula promitt.

XV.

Talis scil. juxta *Cartesium & sequaces*, instituendus est processus: Cogito, inquiero, dubito; Ergò sum: hæc prima veritas, de rerum existentia primò cognita; eam sequitur, quæ secundo se offert ordine philosophanti: datur animus; tertia succedit: *hæc mens* seu animus, per quam solam sum is qui sum, *est res incorporea, plane distincta atque etiam cognitu facilior quam corpus*; quarta hæc est: *nunc id quod in mente valde lucide & distinctè concipio, verum est*; difficultas autem solum in eo est, quidnam sit quod distinctè percipiamus? quâ re posita, concludit *Cartesius*, observavi me de multis dubitare, ac proinde natam meam non esse omninò perfectam; evidentissimè enim intelligebam, dubitationem non esse argumentum tantæ perfectionis quam cognitionem. Et cum ulterius inquirerem, à quonam haberem, ut de natura, perfectiore, quam mea, sic cogitarem? clarissimè etiam intellexi, me hoc habere non posse nisi ab eo, cujus natura esset reverà perfectior.

K

Hos

Hos in Mæandros ut quis perducatur, necesse est tritam hæcætemus, quæ aliàs optima audit, viam relinquere, mentem ab omnibus præjudiciis exonerare, ab omni conceptu denudare, & cunctis à pueritia hauſtis ſci-
torum luminibus æternas tenebras & oblivionem in ducere; Neq; enim putabat *Carrheſius*, veritatem è profundo ſe poſſe eruere, niſi ſubrutiſ ve-
teris ædificii fundamentis, quibus olim juvenilis ætas, nullo unquam exa-
mine adhibito, credulitatem ſuam addixerat; imò illa omnia, inquit, in
quibus vel minimam dubitandi rationem poſſem reperire, tanquam
apertè falſa, judicavi eſſe rejicienda, ut experirer, an illis ita reje-
ctis nihil præterea ſuper-eſſet, de quo dubitare planè non poſſem; ſummatim, per
dubitationem de omnibus, ad ſcientiam contendendum, juxta illius Phi-
loſophiæ reſtauratoriſ placita, hoc elogio ornata:

Nefcio quo dubitans pacto dubia omnia tollis,

Atque ex non certis omnia certa legiſ?

Certe Athens propriuſ cadit armis, & male Sextus,

Aſſenſum cohibens vincitur arte ſua.

XVI.

Cornelius ab Hogenlande, in cogitationibus de DEI exiſtentia, animæ
ſpiritualitate, & œconomia corporis animalis, *Charteſio* inſcriptis, ex
alteratione rerum aſcendit in cognitionem cauſæ univerſaliſ earundem;
quod enim alteratur, concludit, non eſt æternum, ſed in tempore factum;
omnis autem alteratio fit per actionem, vel motum, & quidem prodeun-
tem à quodam agente vel movente æterno, cumque nulla ratio æternita-
tem materiæ demonſtret, non eſt talis ſtatuenda, ſed ab hoc Ente creata,
quæ cum ſit indeterminata, creatorem ſuum infinitum eſſe oſtendit. *Vide*
reliqua apud Authorem p. 5. 6. 7. 8. 9. 21. 22. 23. 24.

XVII.

Ita diverſis viis, ad eundem terminum, contendere videntur, addu-
cti Theologi & Philoſophi. Verùm ut, quod ſentimus, ingenuè prodam-
mus, nimis vel lubricum vel anfractuofum iter eſt, quod illi præmon-
ſtrant, in quo varii ſcrupuli intercurrentes aut remorari poſſunt, aut ro-
trogradum facere Viatorem, ut per ſingula veſtigia cuncti patebit.

Nam 1. generatim omnes hæcæ methodos grandi præjudicio one-
rat nimis à Gentium Apoſtoli ſignato itinere, & argumentativo pro-
ceſſu reſceſſus.

Jl. Spe-

11. *Speciatim Vasquezij iudicium* arguit : 1. *Calumniarum & Mendaciorum aspersio* ; nam Atheismum eo quidem tempore , quo ille vixit, maxime viguisse in Anglia , quò teste probat ? quem virum magnæ auctoritatis nominatum in hanc rem laudat ? Novimus inveteratum illud Hispanorum in Gallos & Anglos odium ; novimus ex historia , plures sub Henrico VIII. & Maria in rogis arsisse martyres , quam magos , Confessores fidei Christianæ , quam Atheos (videatur *Thuanus* lib. 3. & 13.) novimus , Gallos non obscuris documentis demonstrasse , Hispanis etiam hoc lolium abunde provenire sub Occiduo Sole , & forsan latius dominaretur quàm in ulla orbis Christiani provincia Hesperis in oris , nisi sanctissimum Inquisitionis officium , ut *Paulus IV.* moriturus illud Tyrannidis Papalis instrumentum , *Palearius* verò sicam in literatos districtam appellavit , impietatis professionem sufflamina ret publicam.

2. *Incircumspecta de Magia permissione presumptio*, quod nisi DEUS illam permisisset, penè omnes hæreticos verfaturos esse in Atheismo; Inde enim probat acutus ille, ut vocatur, Theologus, hæc fini DEUM inter hæreticos permisisset magiam ? annon totus orbis patet Evangelicis, quos superciliosè vocat hæreticos ? annon Biblia manu versant diurna atque nocturna, in quorum singulis paginis nomina & Majestas Numinis resplendet ? annon his mediis sufficienter cautum est Atheismo, etiam inter Anglos, posito quod sint hæretici ? Scil. magiæ crimine onerandi sunt hæretici, ut à crimine Atheismi absolvantur, cur non omnem hæreticum Atheum vocat, quia abhorret ab Hispanica Religione, ut quidem Athei dicuntur Veneti & Galli, quia consiliis Hispanicis non pollicem premunt, & arcanis istius dominationis adversantur, atque eo ornat titulo, quoscumque à Pontificia secta devios *Antonius Possevinus* biblioth. libr. 8.

3. *Lubrica & hinc consequentia conclusio*. Nam, posito, nexum illum mirabilem effectuum, aut in ipsis magis, aut in aliis deprehensorum, & magicis artibus procuratorum, cum illo principio, quod speciatim ingerit, esse certum ; posito, cogi tales credere, præter ea, quæ sub aspectum cadunt, aliquid spirituale & potentioris virtutis esse, quo vinculo rationis ultimam argumenti effigiem corpori & structuræ integræ connectet ? nempe, admissio ente spirituali & potentioris virtutis, admitti

K 2

Nu-

Numen esse quoddam in orbe? quasi magus, præcis cæteris in DEUM deveniendi mediis & viis, non possit ultimato in dæmone parædro subsistere? quasi Diabolus obnoxium non ita per magiam captivet, ut potius à DEO abducatur, quam à principe tenebrarum & DEO hujus mundi ad verum Numen agnoscendum & colendum stimuletur, urgeatur?

XII.

Placet itaque *Illustris Mornai* sanius de hac via & methodo iudicium, in lib. de Veritate Relig. Christ. c. 1. pag. m. 13. Legimus, inquit, quibusdam, qui non nisi visa crederent, arte magica dæmones exhibitos, his conspectis, DEUM etiam credidisse. Sic *Plutarchus*, in tractatu de defectu Oraculorum narrat, præsidem quendam Ciliciæ Atheum, DEUM credidisse, cum Mopsi Oraculum consulisset, quia Dæmon quæstioni obsignatæ respondisset: *Præpostèrum erat, Diaboli manu ad Deum deduci.*

XIX.

Campanella majus cum Dæmone forsan, quam cum DEO, intercessit commercium. Unicum, quod nunc occurrit, ex lib. 3. de sensu verum omnium c. 10. circa finem pag. m. 235. noto, ubi de seipso ita: Quam mali quippiam mihi imminet, intra somnum & vigiliam, audire soleo vocem clarè loquentem mihi: *Campanella Campanella*: & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis sit? At profectò, si Angelus non est, aut Dæmon, sicut Socrati assistebat, nec esse est aërem sic vociferare, turbatum mea passione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex simili similem alteram imaginantem. *En ut se prodas forer iste.* Sed ad rem. Est sanè illa Methodus, quam suo tribuit ingenio 1. *Pelagianismo visitata*, viribus quippe rationis inædificat principia supernaturalia. 2. *Ipsa sui novitate suspecta*: Non sic ante hunc Thomam, Thomas de Aquino contra gentes, non hac incessere via Patres, Eusebius, Lactantius, Damascenus. 3. *In rei veritate infirma, nulla*, nam aut vadam eminentiæ tentavit, & sic nihil novi produxit, neque ingenio suo, inventionum foecundo, gloriam aliquam hinc aucupabitur; aut tribus illis præ eminentiis simpliciter ratiocinium suum superstruxit; Quam absurde autem dicitur, Ens primum per illa tria essentialiari? quæ hæc Sartago loquendi? ane DEUS essentialium, hæc tria autem essentialia? ut cum Barbaro barbarè loquamur; qui

De Notitia DEI contra Atheos.

77

qui ergo Ens primum erit? anse ipsa tres primalitates apud Atheum sunt extra controversiam, ex quibus disputat? Revocamus itaque merito isti Dominicano in mentem quod *Thomas* part. 1, q. 32. art. 1. & q. 46. art. 2. monuit, cum quis ad probandam fidem Christianam inducit Rationes, quæ non sunt cogentes (de similibus simile esto iudicium) cedit in irrisionem infidelium; credunt enim quod hujusmodi rationibus in- nitamur & propterea credamus.

XX.

De *Cartesio* multi multa suspicati sunt; Cum enim inter Ignatianos educatus, Mercurium Lojolicum profundè imbiberit, & latenter sua philosophemata per Belgium disseminarit, hæctenusque unanimes etiam armarit in prælia fratres, subiit quorundam mentis dubitatio, num ingenue an per insidias philosopharetur iste *ιδιογνώμων*? num *εὐρηματὰ* sua dirigeret in scientiarum reparationem, an Theologiæ ejusque principiorum destructionem? imò aperte quidam novam methodum examinando, illum cum *Julio Casare Vanino*, Atheorum apice, comparare ausi, & potius calcem & lateres ad Atheismi muros erigendos, quam subvertendos subministrasse opinati sunt. Quicquid autem sit de *Cartesio*, qui, ut Herostratas ille, ex facibus ardentibus, Dianæ Ephesinæ templo illatis, nominis perpetuitatem consecutus est, conquerentibus quam multis Batavis. Displicet in illius inethodo

I. Imperata omnium notionum deletio. Remoram quidem scientiæ injiciunt præjudicia, verum non omne intus existens, ante acquisitionem alterius, infami isto nomine insigniendum esse ducimus; si de omnibus dubitandum, annon etiam de hoc ipso effato *Cartesii* erit dubitandum? scepticismo plenis velis introducto; si omnia quæ minimam dubii speciem habent, ut falsa sunt removenda, annon etiam prima principia, sub hoc colore & prætextu eliminata, viam stement Libertinismo, statuendi quilibet de quolibet? Si omnes notiones ex albo mentis nostræ expungendæ, annon illa, trabalibus quasi clavis fixa de Numinis existentia notitia captivanda & subvertenda erit? annon vis naturæ inferenda, Atheismo ad spatium aliquod temporis voluptariè introducto? ut quidem non veretur admittere *Cartesism*, genties autem eo nomine accusare, Apostolus Rom. 1, 18.

K 3

XXI. Re-

XXI.

Reponunt quidem Adversarii 1. quod si non licet se præparare ad certitudinem, qui fiat, quod Catecheses in Scholis & Ecclesiis approbentur, in illis enim nihil judicari aut concludi, antequam præciserit quæstio. Quæstionem autem à conclusionem non aliter differre, quam dubium quid à certo, unde etiam adverbia dubitationem significantia *an, num, utrum, & cætera*, quæstionibus præfigantur. 2. Dubitationem illam non esse temerè seu absq; causa & ratione susceptam, quasi per levitatem & inconsiderantiam de rebus maximè ponderosis ambigerent; omnè enim illorum dubitationem ratione suffultam esse, imò nihil aliud, quam nudam, hoc est, sine assensu aut dissensu considerationem rationum dubitandi, sive causarum, propter quas dubitare possumus, quamdiu non habemus indubitata veræ scientiæ fundamenta. 3. Non auferri quod differretur, moram istius fluctuantis animi esse brevem, admitti illam non sine magno nostræ perceptionis commodo, juxta illud:

Differ: habent parva commoda magna mora.

At malam causam hæc qualiacunque juvare non possunt, falsum enim 1. inter omnem quæstionem & responsionem ad illam, intercurrere dubitationem. 2. Catechista si quærit, de capitibus Christianæ Religionis, & catechumenus respondet, quis dubitat? an catechizans, an catechumenus? non hic, quia categoricè respondet, affirmat vel negat explicitè & directè quæstionem propositam, non utitur particulis dubitationem significantibus, *an, num, utrum, &c.* an verò catechizans, hic enim quærit, hic adverbii istiusmodi præfixis suos sermones coronat, egregium verò catechistam, qui non sit certus de Religionis nostræ capitibus, à puero erudiendus, serenandus, informandus! 3. Adverbiorum istorum usus non est ille solus & unicus, quem sibi fingit Hyperaspistes Carthesii, nec quæstiones eo sine semper formantur, ut per dubitationum reciprocos æstus fatigentur ingenia hominum, posset Catechismus theticè proponi absque quæstione, verum cum incumbat ministris inquirere in profectus suorum, ideoque per quæstiones res agitur, nec de objecto interrogationis dubitat inquirens, sed de subiecti rogati profectu, pirastam agit, non scepticum; Actus hic est non disceptatorius, sed informatorius, qui sit per simplicem notionum introductionem. Relatio hic intercedit non dubitantis ingenii, & dubitationem tollentis Philosophi, sed Præceptoris

De Notitia Dei contra Atheos.

79

ptoris & discipuli, docentis & discantis, de quo ipse Aristoteles
 δει τὸν κενὸν τὸν πνεύματι.

Quod 2. temeritatem removeere volunt ab ista dubitatione, in materia de existentia Numinis, non militat; Quisquis enim voluntariè dubitat de DEO, & mentem ab isto typo impresso denudare satagit, temerè dubitat: falsum in super, considerationem rationum dubitandi, esse ipsam dubitationem, anne, qui rationes considerat Atheorum Theologus, de DEO dubitat? num illorum schema induit? num ipsi objecto, de quo controversitur, assensum non accommodat, aut assensum vel dissensum suspendit? Falsissimum autem, non haberi indubitata, veræ de DEO scientiæ fundamenta, principia, rationes.

Tertiam exceptionem limitatio ex *Schneidewino* ad Instit. lib. 2. tit. 24. §. libertas. adjecta subruvit, nempe verum esse illud Jurisconsultorum, nisi sint tales actus, qui habent certum & limitatum tempus, & ubi possit alicui imputari mora aut culpa; pro omni enim tempore ad DEUM cognoscendum & colendum obligamur; nec sequitur, moram istam dubitationis esse brevem, ergò licitam: nam posito antecedente, (quod quomodo de quibusvis ingeniis dubitabundis verificari possit? merito dubitamus; ipse etenim *Carthesius* per novennium dubitavit) etiam ad minimum temporis peccare non licet, peccat autem, qui etiam ad minimam moram sensu Numinis sese abdicare voluntariè nititur: injuriosus est in conscientiam & DEUM, præscindit sibi ipsi viam ad infinitum illud bonum, & Diabolo causam & occasionem sese subigendi, atq; ad ἀθέωτης traducendi perseverantem abundè subministrat, neque finis intentus honestare illam dubitationem potest, nempe ut firmior postea illius veritatis assertus habeatur, anne enim mali mores invehendi, ut bonæ leges crescant? an facienda mala, ut eveniant bona? annon istorum
 κείμα ἐνδύξιν ἐστ, teste Apostolo, Rom. 3, 8.

XXII.

Transparet 2. in illa methodo: novaturientis ingenii vanitas. Rationes enim & argumenta quantacunque ab omni ævo Theologorum vilipendendo, propositum ut unice solidum jactando, quid agit *Carthesius*, & cum eo *Claubergius* p. 135. 136. quam ut etiam Paulo, harum subtilitatum ignaro, & ex universi hujus fabrica ad Architectum contenti,

dent, dicam incitiz scribat, causæ malè actæ accuset, & Spiritum Sanctum negligentiz cujusdam arguat, talia non infundenti gentilium Antimacho. 2. Posito, nullam fuisse rationem convincentem, antequam *in propria* sua erudito orbi communicavit *Cartesius*, annon ab omni ævo, usque in beatum hoc *Cartesii* sæculum, Athei & gentiles fuerunt excusabiles? annon sufficienti testimonio destituti? contra clarissima Apostoli effata Roman. 1. *ψ*. 19. & 20. Actor. 16. *ψ*. 17. 3. Jactata videtur potius istius argumenti inventio, quam probata, quid si furtim istam sublegisset, & alio colore in crustasset; Sanè ovum ovo non est tam simile, ac *Cartesii* ultimus nervus argumento *Anselmi*, DEUS est id, quo melius excogitari non potest, sed id quo melius excogitari non potest, nequit esse in sola cogitatione, sic enim non esset melius, id enim melius est, quod in cogitatione, & in re ipsa est, E. DEUS est in rerum natura.

XXIII.

Occurrit tandem 3. in ista methodo: ipsorum principiorum infirmitas; Cogito, inquit, *Ergò sum*, quis dubitat citra hoc Ratiocinium, cur non etiam sic: sentio, *Ergò sum*? quid si quis negaret te cogitare, quemadmodum tu omnia pro falsis habenda esse, aut haberi posse censes, argumentis à sensuum fallacia, demonstrationum Geometricarum errore, & somniorum verisimilibus ludibriis deductis. Sed transeat hoc. Pergamus ad alterum. *E. sum Substantia*, cujus tota natura sive essentia in eo tantum consistit, ut cogitem; itane corpore cares? itane pars non est compositi nervorum, ligaminum, membrorum, & ossium structura? sequiturne; sentio, *Ergò sum* sensus; vivo, *Ergò sum* vita. Lustremus reliqua; *Omne id, quod valdè dilucidè & distinctè concipiebam, verum esse deprehendi*. Qui sic? putavi veritatem non consistere in nostra perceptione, sed objecti cum intellectu proportionem, gradum luminis esse accidens quoddam veritatis, non illius fundamentum, quid si desit alicui objecto etiam verissimo lux illa concipiens? quid si quis non sit aquila in nubibus, ut perspicax noster Philosophus, anne propterea id, quod non dilucidè & distinctè concepit, esset falsum? quid nostra scientia nisi umbra in Sole? quam pauca dilucidè & distinctè concipimus, *Ergò illa falsa, consule libr. Sap. cap. 9. ψ. 13. & seqq.* Sed tan-

De Notitia Dei contra Atheos.

81

tandem concludit : *Dubitatio signum est imperfectionis mea. E. perfectior aliqua datur natura, à qua mea pendet, illius perfectioris natura idea in me est perfecta. E. DEVM existere necesse est.* Scilicet hic est Labyrinthi illius terminus, sic circumducendi erant, qui DEVM palpant possunt, teste Apostolo Act. 17. v. 27. admisso, (quod nihil novi) ex imperfectione Entis creati, colligi posse ens quoddam esse vel existere perfectius ? qui & antecedens, & connexionem ultimæ ratiocinationis confirmabit ? An DEI idea in homine perfecta est, cujus ne quidem idea in illo est, ut evicimus Disputatione secunda, an cujus ideam in mente circumfero, confestim existit & quidem necessario ? sic Arithmetici ulterius non divites in numeris, pauperes in loculis erunt, sed somnando aureos montes, concipiendo signati argenti ingentem numerum Crasso de divitiis controversiam movere poterunt.

XXIV.

Quæ de essentia summæ & existentia necessariæ nexu prodit, jam pridem sunt vulgata à Doctoribus Pontificiis, nempè existentiam esse de essentia subjecti in propositione illa, *DEVS est, ergò necessariò existere;* Exemplum autem quod producit, utut quodam modo adhiberi possit, in processu tamen ab essentia ad existentiam in comparationem Numinis venire nequit, cum triangulum existere necessarium non sit, consentientem toto Philosophorum choro.

XXV.

Sed age admove has machinas omni mentis nisu Atheis, anne credis illorum pervicaciam te expugnaturum ? argumentare, cogitando, ideas rerum in me habeo, ac in primis ideam Entis perfectissimi & infiniti, Ergò illud existit ; annon confestim Atheus reponet : præpostere agis Philosophæ, debuisses ab objecto incipere, cujus loco ideam, nubem pro Junone substituis, præsupponis, tua in mente radiare ideam perfectam Entis perfectissimi, nego verò tibi, illam esse istius capacem, sint utunque istæ res, quarum ideas habere te dicis, ab alio, anne confestim ab Ente quodam perfectissimo, infinito, incomprehensibili ? neque enim idea tua talis est ; invertè rotam, & benigniorem me comperies in attentione, quam si me istis Socraticis involvere annitaris nubibus.

L

XXXVI. Fue.

XXVI.

Fuerit itaque *Renatus des Cartes* Brutus literarius, authoritatis ex-
 onis tyrannidem, Republicator mentis, subtilitatis terebra, subverterit,
 Clarissimo *Golio* teste, veterum omnium & recentiorum ingenia, & in
 Mathesi præstiterit, quod vires humanæ mentis videtur superare, dissol-
 verit quicquid olim habitum fuit *ἀλυστον*, in hoc tamen negotio Atlantem,
 aut alterum quendam Eliam non sese crudito Orbi præstitit. Nec æter-
 nitati pinxit, admirator Cartesiani Ingenii, *Hogelandius*; utut enim alte-
 ratio concedatur inducere in cognitionem causæ universalis, quod non
 nuper iste è cerebro suo emulsit, sed recoxit; nondum tamen videmus,
 quomodo ex indeterminatione materiæ creatæ præcisè infinitudo causæ
 primæ derivetur? cum conditio determinata ad certam corporis spe-
 ciem, materiæque signatæ individua dilucidius forsan DEUM arguat,
 atque ista univèrsam hoc spatium indeterminatum, ut periculose loqui-
 tur, complens indeterminata materies.

XXVII.

Missis hisce, Scripturæ, Patrum priscorum, & saniorum Philosophorum
 ductum sequi, præ anfractuosis & implexis istis Meandris, nobis allu-
 bescit; Verum & hic aliquis delectus habendus, ducuntur enim argumen-
 ta ex motu, ex rerum contingencia, ex fine, ex analogia, quam debent ha-
 bere omnia entia, cum aliquo maximo Ente, & omnia bona, cum aliquo
 maximo bono, ac rerum publicatum constitutionibus, conservationi-
 bus, mutationibus, in quo argumento operosus est præ reliquis *Adamus*
Contzen lib. 1. Polit. cap. 9. 10. 11. 12. 13. quæ tamen omnia, ne nimium
 excrescat nostra dissertatio, in medio hæc vice relinquimus.

XXIX.

Solidissima autem argumenta suppeditant in hac materia, nostro
 quidem iudicio. 1. *Creaturarum speculum*. 2. *Conscientiæ testimonium*.
 3. *Vnanimè gentium & popalorum suffragium*. Hæc enim Spiritus S. sibi
 adoptavit, hæc contra Atheos præ omnibus aliis elegit & sanctificavit.

XXIX.

Primum igitur quidam sub hac forma proponunt. Quicquid
 habet esse suum ex nihilo, illud necessario ab alio productum est,
 quod producens est increatum & prima rerum causa. Atqui totum
 hoc univèrsam, series illa omnium corporum, habet esse suum ex
 nihilo.

De Notitia Dei contra Atheos.

nihilo. E. illud necessario ab alio productum est, quod producens est increatum & prima rerum causa.

XXX.

Majoris connexio est adamantina; ex nihilo enim habere esse, & productum esse per creationem, coincidunt; in hoc enim creatio & generatio sibi invicem contradistinguuntur, quod hæc contingat ex aliquo, illa aliquid molitur ex nihilo. Increatum autem esse illud ens producens, & primam causam, evidens est tum ex processu in infinitum, non admisso hoc, secuturo, tum ex ipsa creationis eminentia, infinitam vim & consequenter increatum principium arguente.

XXXI.

Minorem confirmat potentia illa contradictionis ab esse ad non esse, finitudo, & intime omnibus adhærescens imperfectio.

XXXII.

Amplexi sunt hoc argumentum entheati viri, Paulus & Jobus, *ille* quidem Rom. 1. *ψ.* 20. quorum verborum exegesis in disp. 3. præmissimus, *hic* verò ita provocans adversarios cap. 12. *ψ.* 7. 8. 9. *Interroga jumenta, & docebunt te, & volatilia cæli, & indicabunt tibi, loquere terra, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris, qui ignorat, quod omnia hac manus Domini fecerit?* videatur lib. Sap. c. 11. *ψ.* 1. seq. *Augustinus* lib. 11. Confess., cap. 4.

XXXIII.

Ursere illud in subsequentibus sæculis Theologi atque Philosophi. *Ita enim Thomas:* Invenimus in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen invenitur, nec est possibile, quod aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile. Non autem est possibile, quod in causis efficientibus procedatur in infinitum; quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa mediæ, & medium est causa ultimi, sive media sint plura, sive unum tantum. Remota autem causa removeretur effectus: Ergò si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit ultimum nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiens, & sic non erit nec effectus ultimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. Ergò est necesse ponere aliquam causam efficientem primam, quam omnes Deum nominant. *Philosophi* ita: Hoc universum aut est à se, aut

L 2 ab

ab alio, aut est productum, aut improductum. Si est à se, est causa efficiens sui ipsius, seque ipso prius & posterius, prius per rationem causæ, posterius per rationem effectus. Si ab alio, illud aliud aut est à nullo, sed à seipso, vel ab alio. Si prius; habetur intentum, si posterius, redit questio: num & illud aliud sit à seipso, vel ab alio? sicque processus instituitur in infinitum.

XXXIV.

Nulli dubitamus argumentum hoc esse efficacissimum, neque subscribere possumus, *cuidam Philosopho Academia Lugduno-Barava*, qui Disp. 3. Coroll. 1. ita iudicat: ex 36. argumentorum pro DEI existentia titulis, à non nemine allatis, validissimum est, quod petitur à testimonio conscientia, & nervosius eo, quod petitur ab ordine causarum, quia illud hominem unumquemque convincit, at hoc non vulgus, sed Philosophos tantum, nec omnes, sed qui argumentationis istius seriem & vim capiunt, tantum confirmat. Paulus enim æque hoc ac altero de conscientia testimonio est usus, proposuit illud Græcis & barbaris, sapientibus & insipientibus Rom. 1. v. 14. aliud autem est nervus ipse argumenti, aliud modus proponendi, ut hic involvatur à quibusdam, prius tamen validissime unumquemque attendentem constringit.

XXXV.

Progredimur ergò ad *Exceptions*, quas ad hoc argumentum confinxit vel hominum impietas, vel quorundam ingeniorum scepticorum curiosa levitas. 1. Quidam reponunt ad conclusionem, nihil eam facere pro DEO, quia non inferat individuum unum signatum non esse factum, & posito, dari aliquam causam primam, virtute illius conclusionis, non secuturum hinc, esse DEUM, qui sit unus, æternus, infinitus, incorporeus, sed individuum aliquod vagum, ac incertum, quod possit esse cœlum, aut aliud corpus, vel ipsam quoque fortunam.

2. Ad medium inferendi, creationem, leviter saltem, aut omninò non cognosci posse è lumine naturali, teste *Augustino* lib. 11. de Civit. Dei cap. 2. & 4. ignotum itaq; per longe ignotius probari, quod sit principium petere.

3. Si quis fingat, præter hunc mundum visibilem esse alium, nullam connexionem cum hoc habentem, ejusque conditorem esse etiam increatum Ens, distinctum tamen ab eo, qui hunc mundum condidit & gubernat.

De Notitia Dei contra Atheos.

85

bernat, non posse hac ratiocinatione convinci. Ergò ex effectibus, quos nos experimur, non satis posse probari, esse unicum tantum ens increatum, quod sit principium cæterorum omnium, quæ in rebus existunt, si-ve in hoc mundo, si-ve in alio.

XXXVI.

At infirmiora hæc sunt, quæ Achillem nostrum adoriuntur, quam ut illum prosternere valeant. Nam *ad 1. responderetur*, 1. notum esse, omne quod est, eo ipso quo est, unum numero esse, individuum autem dicitur, vel ratione existentiz, vel ratione nostræ apprehensionis: priori modo nullum individuum datur, quod non sit indivisum in se, & unitate numerica divisum à quolibet alio; posteriori modo autem individuum quoddam vagum esse dicitur. Jam, ad propositum applicando, illud Ens à se, per medium entis ab alio in conclusione evictum, aut accipitur sub ratione existentiz, & sic non potest esse vagum, sed crit signatum, erit unum numero, aut sub ratione nostræ cognitionis, in quantum distinctè non apprehenditur lumine naturæ is, qui proprio nomine suo JEHOVAH in verbo sese insignivit, & ita facile largimur, plus non inferri per rationem ex lumine naturæ deductam, quam esse aliquod Numen, quemadmodum individuum vagum in genere humano dicitur aliquis homo; in genere brutorum aliquis equus, præcisè determinata significatione, quænam sint ista singularia; sicut autem ob cognitionem meam confusam, de tali vel tali animante, non sequitur, illud determinate & unum numero non existere, sed potius oppositum, nimirum quamvis illud vage apprehendam, tamen determinatè existere, cum aliàs non fundare posset meum conceptum, imperfectionem autem huic adhærere ob aliquam intervenientem causam, ita quoque ex ipso illo confuso, de Ente à se per conclusionem evicto conceptu, colligitur determinatum quoddam & unum numero existere, imperfectionem autem adhærere meæ cognitioni. 2. Posito, dari aliquam causam primam, non consequens esse, illam esse DEUM, falsissime dicitur: Prima enim dicitur per exclusionem omnis inferioris, & summam independentiam. At summum independens in or-

ne causarum, divinitatis eminentiam tribuimus. 3. Bene esse, quod cum Diagora cœlo partes primæ causæ assignent, vel cum Epicureis fortunæ. Confestim enim repeto argumentum. Cœlum est aut à se, aut ab alio, si à se, semetipsum produxit, quod contradictorium; si ab alio, Ergò jam non est in ordine causarum prima, insulsum autem planè est, fortunam elevare ad ἐξοχήν causæ primæ; Annon enim illa cum casu causa per accidens, testimonio omnium Philosophorum? nulla autem causa per accidens potest esse prima, summa, independens, cum illa omnis sit reducenda in causam per se, ut priorem, ut superiorem; & quis tam bardus, ut cœco huic Numini hoc sapientia, bonitate, & potentia resplendens universum ut *πάντα* succijciat? ignobiliori hunc nobilem effectum assignet?

XXXVII.

Ad 2. respondetur: 1. Titubanter dici & sub disjunctione, creationem non patere ex lumine naturæ, & ita ignotum per ignotius probari; falsitatem autem pronunciati hujus egregiè ostendit *Eugubinus* lib. 7. de perenni-Philosoph. cap. 4. Si placet, inquit, aliquo in loco majorum auctoritatem esse, clarum est, majores nemine disceptante, præcipuè, si vultuissimas gentes animo adieris, mirabili consensu, tempus & cœlum, creatum tradidisse; Ebræi, Ægyptii, à quibus didicere omnia Græci, Phœnices, Chaldæi, Poëtæ Theologique & superioris Græciæ sapientes omnes, unanimiter mundum crediderunt conditum: quanquam verò modum creationis ignorarint gentiles, quanquam specialis illius ratio non affulgeat è lumine naturæ, num scil. per simplicem emanationem à DEO extiterit? ut opinatus est *Aristoteles*; num per transeuntem actionem? ut alii; num ab æterno sine novitate effendi? num in tempore cum illa? tamen sub ratione generali productionis vel *ποίησις* non illucescere naturaliter, probari nequit, imò oppositum jam ex testimonio adducto ostendimus,

2: In argumento producto non tam innitimur creationi præcisè, ut est actio quædam DEI illustris, quam ejusdem termino, quam immediatæ oppositioni producti, & non producti, incompossibilitati utriusque in aliquo sub serie universi comprehenso; ex *πίπισται* cum Paulo assurgimus ad architectum, ex *κτίσις* ad invisibilia DEI, & cum oculis nostris

De Notitia Dei contra Atheos.

influant tot corpora, tot admiranda species, quæ utcunque bonæ & potentes, finitæ tamen, imperfectæ & mutabiles deprehenduntur esse, itaque concludimus; A se hæc non sunt, Ergò ab alio, in quo & bonitas & omnipotentia cum sapientia infinita eminent.

3. Frustra producitur *Augustinus*, Caput enim 2. lib. II. de Civ. Dei, de DEO loquitur, ut salutariter cognito, ad quem nemo perveniat nisi per mediatorem DEI & hominum, hominem JESUM CHRISTUM, neque negat, naturæ ductu possibilem assensum mentis in primum movens absolute, sed respectu determinati solum modi, ut verba subjuncta confestim innuunt. Sic enim, inquit, DEUS cum homine non per aliquam creaturam loquitur corporalem, corporalibus instrepens auribus, ut inter sonantem & audientem aërea spatia verberentur, neq; per ejusmodi spiritalem, quæ corporum similitudinibus figuratur, sicut in somnis, vel quo alio tali modo. Caput verò 4. plus non dicit, quam, quod DEUS mundum fecerit, nulli tutius credimus, quam ipsi DEO; quod ambabus largimur manibus, solide attem nostram sententiam in subsequentibus confirmat, cum dicit: Exceptis Prophetis vocibus mundus ipse ordinatissima sua mutabilitate & mobilitate, & visibilium omnium pulcherrima specie, quodammodo tacitus & factum se esse, & non nisi à DEO ineffabiliter atq; invisibiliter magno, & ineffabiliter atq; invisibiliter pulchro fieri se potuisse proclamat; quibus verbis *Ludovicus Vives*, *Chrysostomo* consentiens, in notis hæc roborata addidit, casu aut fortuito credibile non est, factam esse rem maximi ordinis & rationis, nec aliunquam summum potuisse summi operis, aut aliunquam pulchrum, pulcherrimi parentem esse. Omnes Philosophorum Scholæ, quæ divinius aliquid sapuerunt, nihil esse, quod tam arguat, & factum esse à DEO mundum; & ejus cura administrari, consensu unico affirmant, quam aspectum ipsum mundi totius considerationemq; decoris ejus atque ordinis. Plato, Stoici, Cicero, Plutarchus, & Aristotelis hac dore argumentum refertur à *Cicerone* lib. 2. de natura Deorum.

XXXVIII.

Ad 2. y. affirmanti incumbere probationem. fingenti.

dent in nubibus, illorum placita proni admittimus? scilicet quia quis aureos montes somniat, aut cum Metrodoro infinitos in vacuo ædificat mundos, nos cum Alexandro saltum in illos tentabimus, aut cum Carolo V. *Plus Ultra*, nempe in Utopica regna movebimus?

2. Ut ut fingenti plures mundos plures possent occurrere causæ primæ, Numinis tamen qualiscunq; sensu sese abdicare nequit; quæro enim an illæ causæ primæ sint Entia à se, quibus necessario existere conveniat, annon? *Si prius*, Ergò sunt plures Dii, & sic semper admittitur, quod sit DEUS, & solum relinquitur probandum, quod non sit pluralitas Deorum, quæ aliis sat efficacibus argumentis ex lumine naturæ petitis expungitur. *Si posterius*, omnes illæ causæ primæ reducuntur ad ens aliquod, cui necessario existere conveniat, quod DEUM dicimus; quanquam fictis etiam in vacuo quodam pluribus orbibus ad unum DEUM per lumen naturæ processus possit institui; neque enim hæc mundi machina, admiranda corporum strues, & ordo pulcherrimus, solum existentiam Numinis evincunt, sed & potentiam infinitam; duo autem infinitæ virtutis entia esse, non sine contradictione dicitur aut admittitur.

3. *Aristoteles* lib. 1. de cœlo c. 8. probat, mundum non esse nisi unicum numero, cap. autem 9. probat, etiam non possibile esse ut plura dentur universa. Ex sententia itaque Aristotelis non solum mundus unus est numero, sed & impossibile, ullum præter hunc esse: Quamvis autem posteriori thesi Philosophi, quam rationibus quibusdam probare satagit, non subscribamus, cum contradictionem non implicet; attamen sequelæ, quam intenderat Adversarius, in antecedenti responsione præstruximus: duplici verò modo intelligi potest propositio illa; possibile est mundum aliquem esse præter hunc nostrum unicum numero, aut respiciendo actualem existentiam, possibilitate ad assertionis probabilitatem relata; aut respiciendo non implicantiam ratione virtutis divinæ: *Si priori modo* accipiatur, falsum est, possibile esse mundum aliquem extra hunc nostrum numero unicum, hoc est, non potest esse aut asserti, aliquem esse mundum actu existentem præter unicum; *Si posteriori*, in virtutem divinam in actum exeuntem ille qualiscunq; orbis referendus erit, quæ non potest esse, nisi præsupposita Numinis existentia. Argumenta autem pro prioris negatæ propositionis defensione, quæ vel *Anaximander*, *Democritus*, vel *Empedocles* aliquis produceret à successiva corruptione,

De Notitia Dei contra Atheos.

ne, naturæ in operando intentione, subsequæ unitatis distinctione, in ipso conflictu examinare parati sumus.

XXXIX.

Concludimus ergò verbis cedro dignis *Cbrysofostomi* in Psal. 13. Dixit, inquit, insipiens, non est Deus. Non est fundamentum, & quomodo stat ædificium? non est ædificator, & quomodo domus facta est? non est architectus, & quis urbem condidit? non est Musicus, & quomodo in mundi lyra apparet concertus? non est auriga, & quomodo quatuor elementorum currus agitur? non est statuarius, & quomodo homines veluti quædam statuz in mundo facti sunt? non est aurifex, & quis velut discum aureum in mensa, Solem in cælo posuit? non est, qui ferat lampadem, & quis tibi velut lampadem argenteam dedit Lunam in nocte? non est qui faciat solus magna lumina, & quis accensos astrorum lychnos tibi in cælo posuit? si non est DEUS, quid facis in iis, quæ DEI sunt? In domo DEI manes, & domum DEI inñiciaris.

XL.

Secundum argumentum, à conscientiz testimonio desumptum, subjungimus primo, hoc modo: Quicumque naturale quoddam habet iudicium de benè vel malè factis, ille quoque habet legis alicujus & iudicis cognitionem, qui vel approbet bonum vel puniat malum? Atqui omnis homo habet naturale quoddam iudicium. E. Majoris connexio ostenditur per reductionem terrorem conscientiz in aliquod principium excitans: non enim illi possunt esse ipsius hominis, ut spontè elicientis, cum potius vitia sua obvelare, malè facta excusare, omnibus modis annitatur: non possunt esse à proximo; quoties enim occulta scelera, præcisâ omni in proximum delata notitia mentem vellicant & urgent? quoties potentia maxima omnis externæ legis vim & supplicia transgressoribus decreta elidit? Considera *Neronem*, quantis fuerit agitatatus furis, quantis accensus tædis, qui tamen *Seneca* Moderatore superior, legibus duodecim tabularum exemptus? intuerè

90 EXERCITATIO V. de Notitia Dei contra Atheos.

præcidia nisi conscientia à superiori exagitata indicia. Erunt itaque à DEO justo iudice semetipsum vindicante,

XLI.

Solidius est hoc argumentum, quam ut leviculis quibusdam exceptionibus subverti possit, & miramur insignes quosdam Philosophos, quorum scripta aliàs inaximi facimus, Wittebergensem quendam & Julium deserere hoc præsidium, & cedere voluisse tam imbecilli Atheorum obverso arieti. Protrivimus autem illas in Disput. prima, ideoque nolumus dicta repetere.

XLII.

Succenturiamus denique *tertium & ultimum argumentum*, è Gentium consensu petitum præmissis: Quicquid enim inter omnes & singulas gentes ubique & ab omni ævo receptum, illi utique cum veritate convenit. Atqui, esse DEUM aliquem, ab omni ævo & penes omnes & singulas gentes fuit receptum. E. Egregie in hanc rem illustris *Mornæus*, cujus verbis coronidem imponimus nostræ dissertationi. Ut hi, inquit, libri omnibus patent, mundus inquam & homo, ita ex horum lectione omnes omnino gentes DEUM didicerunt, etsi diversi diversa de eo conceperint: percurrere enim orbem, ab Ortus ad Occasum, à Septentrionibus ad Austrum: perflustra mente, quotquot antecesserunt sæcula: quotquot viguerunt regna: ipsa demùm scrutare barbarorum sive Iustria sive mapalia; ubicunque homines invenis, ibi continuo religionem & Numinis cultum, ibi sacrorum ritus, preces denique & sacrificia reperies; diversa quidem hæc & confusa, at in eo saltem congruen-

tia:

QUOD DEUS EST:

Exim.

91.

Exim. Dn. Resp.

Impugnas Atheos, Epicuri & de grege porcos,
 Hæc pugnâ in castris Te docet esse DEI,
 Hanc Te in militiam qui legit, & induit arma
 Mystica, is extremum pulchra brabéa feret!

*sic gratulando cum voto omniis presp.
 ominatur*

*Balth. Raith, SS. Th. D. ejusd. &
 H. L. Pr. Ill. Strip. S.*

Passibus ambiguis quo tendas Numine spreto
 Atheus, expendis, scilicet in Barathrum,
 Totq; vias lustras selecto tramite rectos,
 Terminus ergo tuus, qui Caput ipse DEVS.

Præst. Dn. Resp.

*Affectus contestandi causa
 adjecit*

Johan-Adam Osiander P.

I.

Speculum Creaturarum.

Die Citrukrunde Welt mit so vil Berg und Thälern/
 Stätt / Schloßern / Menschen / Vieh / Meer / Flüssen/
 Felsen / Feldern/
 Hangt ja an lauter Nichts / und könte nicht bestehen/
 Ach nur ein Augenblick / wann Gott ihr sollt entgehn!

Testimonium Conscientiae.

Grecht! der Gottlos spricht: Die Welt ist ohne Gott/
Und fürcht sich doch vordem / das Nichts ist / nach seinem
Duncken;

Wie ist er doch ohn Gott in Gottes Furcht gesunken?
Daß Ihn der Rißkopff macht zu lauter Hohn vnd Spott!

Consensus Gentium.

Die Welt ist ganz verkehrt; Vor diesem hats erhaben
Dort bey der Heydenschaft / vil tausend Götter Heer/
Jetzt will sie auß Verdruß gar keinen haben mehr/
Nach dem sie den erkant / der sie geziert mit Gaben.

O du ohn Gottes Mensch / den höchsten Gwalt will neinen/
Daß du selbst sehest Gott / und aller Völker Stimm
Vernichtest / daß allein man fürchte deinen Grimm.
Dein Teuffelhafftes Herk solt ja all Welt beweinen!

An den Verantwortter diser Schrift.

Her Vetter / Ihr thut racht / daß Ihr mit Glaubensworten
Die schöne Lehr von Gott / deß Ihr die Welt ist voll/
Verheidiget mit Fleiß; So gottlos vnd so roll
Der Längner dessen ist / so voll Gott seyht Ihr worden!

Der Gott / für dessen Ihr streibet / wöll Euch geben/
Für so vil schöner Wort / ein lang gesundes Leben/
Und so vil guter Zeit / so viel der Zeugen seyn/
Die Gott mit heller Stimm bezeugen groß und klein.

M. Matth. Esenwein / Diac. Tub.